

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB

3. RÆKKE. VI. BIND

REDIGERET AF

VILLADS CHRISTENSEN

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHADEL
I KØBENHAVN

TRYKT I AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

1908--10

Otte Offesen Skram.

Af Oberst Emil Madsen.

Medens de fleste jydsk Adelsmænd, især af den lavere Adel, holdt sig hjemme og ikke strakte deres Interesser synderlig vidt ud over det Sogn, hvori deres Herregaard laa, og medens de danske overhovedet ikke kan siges efter Reformationen at have deltaget meget i Rejser i Lande udenfor Evropa, er der dog nogle ganske enkelte Undtagelser, og blandt disse kan nævnes Otte Offesen Skram, der er bekendt baade ved en farefuld Rejse i Syrien og det hellige Land og ved et tragisk Endeligt.

Han blev født Marie og Magdalene Dag (22. Juli) 1569 paa Hammergaard¹⁾, der laa i Hammer Sogn, omtrent 3½ Mil V. t. N. for Horsens, i Grænsen af de dengang stærkere fremtrædende Hedeegne. Den ejedes af hans Fader Offe Skram, der atter havde arvet den efter sine Forfædre, i hvis Slægt den mest fremtrædende var den berømte Søhelt Peder Skram. De hørte til den Familie Skram, der førte en halv, sort Enhjørning i hvidt Felt i Vaabenet samt 13 sorte og hvide Faner paa Hjelman,

¹⁾ Lauritzssøn, Ligprædiken over Otte Skram, Kbhvn 1607.

og de var fjernt beslægtede med den berømte Frans Brockenhuus, idet dennes Søn Lavrids var gift med Peder Skrams Datter Karen.

I Modsætning til den sædvanlige Skik hos Adelen, blev Otte Skram opdraget i sit Hjem, hvor der holdtes Skolemester til ham, indtil han var 12 Aar. Da døde hans Fader, og hans Moder sendte ham saa til Rostock, hvor han fik videre Undervisning, formentlig ved det derværende Universitet, i to Aar. Han blev derpaa kaldt hjem og anbragt som Smaadreng hos Kong Frederik II. I dennes Tjeneste var han i tre Aar.

Ifølge den Fremstilling af hans Rejser, der haves udarbejdet efter en af ham selv ført Dagbog¹⁾, blev han paa en Herredag i Kolding forskreven til den østerrigske Friherre Georg Christoph Theuffel og fulgte saa med denne til Wien. Her kom han til Friherre Vilhelm af Thonhausen og deltog med ham i det Tog, som Ærkehertug Maximilian foretog i Polen 1587²⁾. Den polske Konge Stephan Bathory var død d. 12. Decbr. 1586, og den derved bevirkede Nødvendighed af et nyt Kongevalg fremkaldte Adsplittelse i Partier, ganske i Lighed med, hvad der havde fundet Sted ved den afdøde Konges Tronbestigelse. Af Tronprætenderne var de betydeligste den ovenfor nævnte Ærkehertug Maximilian, Broder til Kejser Rudolf II, der understøttede ham fremfor hans Broder Matthias, som ogsaa søgte Valg, og Hertug Sigismund af Sverig. Maximilian blev valgt af et Parti, hvis Hovedmand var Hofmarskalken Andreas Zborovski, Sigismund derimod af et andet og større, hvis Hovedmand var Storkansleren Zamoiski.

¹⁾ Gle. kgl. Samling, Kv., Nr. 3084. Nye kgl. Samling, Kv., Nr. 2121 og 2122.

²⁾ I Ligprædikenen staar der urigtig, at det var med Theuffel, han udførte Toget.

Maximilian besluttede at støtte sit Valg ved Vaabenmagt. Han samlede Tropper ved Oppeln i Schlesien og rykkede med disse, ca. 6000 Mand, forstærkede med en Del af hans polske Tilhængere, midt i Oktober frem mod Krakau, hvor Rigsklenodierne opbevaredes, og som han derfor vilde bemægtige sig. Krakau havde dog Besætning af Modpartiet, og efter to frugtesløse Angreb paa Krakaus Fæstningsværker maatte han trække sig tilbage med betydeligt Tab. Under hans Belejring af Krakau var der falden saa svær Regn, at Hestene stod i Vand til Bugen, og flere af Hundene, der var bundne til Rustvognene, druknede. Dette i Forbindelse med slet Drikkevand havde fremkaldt megen Sygdom i Hæren, og da der straks efter Belejringen indtraf strengt Vintervejr, bidrog alt dette til at formindske Antallet af Ærkehertugens Soldater. Maximilian trak sig da tilbage til Czenstochov (Czestochowa) (nu i russisk Polen, ca. 11 Mil Ø. t. N. for Oppeln), og efter Beretning af en af Historieskriverne skal der her være bibragt ham et yderligere Tab af Zamoiski i en Fægtning den 25. Novbr.¹⁾, medens dette dog ikke omtales i Otte Skrams egen Beretning.

Imidlertid var Sigismund kommen til Danzig den 1. Oktbr. og naaede derpaa Krakau den 9. Decbr., efter lykkelig at have undgaaet Maximilians Bestræbelser for at spærre ham Vejen. Her blev han kronet og overdrog derpaa Zamoiski videre at forfølge Maximilian, som efter at have ligget stille nogen Tid i Vinterkvarter, var gaaet ud af Polen og ind i Schlesien til Byen Pitschen (Bycszyn) tæt ved Grænsen, i Hertugdømmet Brieg (ca. 7 Mil N. t. Ø. for Oppeln). Zamoiski overskred Grænsen, angreb og slog i Nærheden af Byen Maximilian den 24. (25.?)

¹⁾ Massuet, Histoire de Pologne et du grand duché de Lithuanie, Amsterdam 1698, 242.

Januar 1588. Ifølge Otte Skrams Beretning synes denne og hans Herre straks derefter at have søgt Tilflugt i Breslau, medens Maximilian indesluttedes i Pitschen, hvor han derpaa maatte give sig fangen og ikke slap fri før end i 1589.

Hertugen af Brieg og Biskoppen af Neisse(?)¹⁾, hvis Lande var blevne krænkede og hærgede ved Polakkernes Indfald, samlede Tropper for at værne Grænsen, og blandt disse fik Otte Skram og hans Herre Ansættelse. Da Polakkerne imidlertid ikke kom igen, aftakkeses Grænsetropperne efter tre Maaneders Forløb, og Otte Skram rejste da tillige med sin Herre gennem Prag, hvor Kejseren da holdt Hof, tilbage til Wien.

Senere samme Aar blev Otte Skram af sin Herre atter sendt til Breslau for at hente hans dør efterladte Heste og Rustvogne, og paa Tilbagevejen holdt han nogle Dage Rast paa hans Herres Gods i Immendorf.

Formodentlig i den Hensigt at søge Tjeneste hos Philip II, der den Gang som saa ofte lod hverve, fulgte Otte Skram i 1589 sin Herre paa en Rejse i Norditalien og derfra, da ingen Antagelse paafulgte, tilbage til Wien.

Her blev Otte Skram aftakket det følgende Aar, og han kom derpaa til at rejse til Konstantinopel med den kejserlige Gesandt Wolff Ehrenreich Strein til Schwarzenau, der skulde bringe Sultanen den ved Vaabenstilstanden 1562 og Freden 1566 bestemte Tribut.

I Konstantinopel blev Otte Skram til 1591, da han besluttede sig til med tre Rejsefæller, der ikke findes navngivne, at drage som Pilegrim til det hellige Land. Ifølge hans Ligprædiken skal han foruden dette ogsaa have besøgt Sinai, Alexandrien, Kairo og først være

¹⁾ I Otte Skrams Beretning staar Nois.

kommen tilbage til Danmark efter i alt 12 Aars Fraværelse; men hans egen Beretning omhandler alene hans Rejse i det hellige Land og i tilstødende Dele af Syrien, hvorefter den kortelig uden Angivelse af Aarstal nævner hans Tilbagekomst til Danmark.

Det er saaledes kun denne Del af hans Rejse, af hvilken der her kan gives en Fremstilling.

Rejsen begyndte uheldigt. Han havde betinget sig Plads om Bord paa et tyrkisk Skib, der skulde afsejle den 11. Juni, men han og hans Rejsefæller blev forsinkede ved at maatte vente paa deres Pas, saa at Skibet var afsejlet, da de kom for at gaa om Bord. De to af hans Fæller fik det indhentet i en Baad, men selv maatte han med den tredie Rejsefælle leje et lille Sejlskib og sejle efter det større Skib i en forrygende Storm. De naaede det i Rodosto, og, da de kom om Bord, undrede man sig over det Vovestykke dels at sejle i saa haardt Vejr og dels at have betroet sig til Tyrkerne i det lille Skib, der godt kunde vide, at de havde mange Penge hos sig. De sejlede saa fra Rodosto, anløb Gallipoli, Stanchio (Kos), Rhodos og Alexandrette (Iskenderun), hvor de gik om Bord paa et andet Fartøj, der bragte dem til Jaffa den 6. Aug., efter at de en Tid havde sejlet omkring, uden at Søfolkene ret vidste, hvor de var. Undervejs var de i Nærheden af Rhodos blevne truede med, at der var Maltesergalejer i Farvandet, og for dem var de tyrkiske Søfolk meget bange. Fra Jaffa red han til Jerusalem, hvor han besøgte alle de hellige Steder, ligesom han havde gjort det i de Stæder, de havde anløbet paa Rejsen, gjorde en Udflugt til Bethlehém, og blev af Franciscus de Hyspello, Jerusalems og det ganske hellige Lands apostoliske Kommissarius slagen til Ridder af den hellige Grav, hvorved han erhvervede sig Ret til at bære det hellige Kors, den hellige Gravs og Sct.

Georgs Insignier. Han beskriver den hellige Gravs Kirke som da meget forfalden, da Tyrkerne ikke vilde tillade nogen Istandsættelse.

Fra Jerusalem red han den 5. Sept. til Damaskus, besøgte paa Vejen de hellige Steder ved Genesareth Sø samt Jordanfloden og kom lykkelig frem uden at blive forulempet af de omstrejfende Beduiner eller Arabere, hvis Fjendskab til Tyrkerne var saa stort, at de ikke gav hverandre nogen Pardon, naar de fik dem i deres Magt.

I Damaskus skiltes han fra sine Rejsefæller og red alene over Libanon til Tripolis (Tarabulus). Han havde forskaffet sig et væbnet Følge, da Vejen var meget usikker, og han kom heller ikke frem uden Kamp. Han traf først en Høvding, som han betalte en Sum Penge for at faa Lejde, og da han første Gang blev angreben af en Bande, hjalp denne Høvding ham igennem uden Kamp; men, da han noget derefter blev standset af en anden Bande, maatte han slaa sig igennem. Flere af hans Følge blev dræbte, og Røverne tog deres Bagage, som de dog fik en Del af tilbage, da det tilsidst lykkedes dem at drive Røverne paa Flugt.

Fra Tripolis sejlede han til Alexandrette og led paa denne Strækning under en svær Storm, der tvang Søfolkene til at kappe begge Masterne paa Skibet og kaste meget Gods over Bord.

Fra Alexandrette gjorde han en Udflugt til Antiochia og til Aleppo og fik, da han kom tilbage til Alexandrette, Plads om Bord paa et Skib, der havde hjemme i Marseille.

Med dette Skib sejlede han da til hin By. Mellem Cypern og Kandia blev det den 11. Novb. angrebet af 4 Galejer, med hvilke Skibet vekslede Skud, indtil det blev Nat, da det undkom ved, at det blæste op, saa at Galejerne ikke kunde følge det; men der var sket Tab

af Mandskab, og Skibet havde lidt megen Skade. Det maatte derfor anløbe Kandia for at faa den lidte Skade afbødet, men truedes endnu anden Gang af en lignende Fare, idet det under Sardinien blev forfulgt af nogle Galioter, der søgte at angribe Skibet; men det undslap dem, da det naaede Korsika.

Ifølge Otte Skrams egen Beretning kom han den 15. Dec. 1591 til Marseille, rejste derfra til Genua og Venedig, hvorfra han naaede Danmark gennem Wien, hvor han forblev til 30. Juli 1592, Prag, Dresden, Magdeburg og Holsten.

De i hans Ligprædiken omtalte videre Rejser til Sinai og Ægypten har saaledes vistnok været en senere Rejse, om hvilken der ikke haves Beretning.

Da han endelig var kommen hjem, synes han at have slaet sig til Ro paa sin Fædrenegaard og at have levet der ugift, som der siges, kun med sine daglige Tjenere og Folk, indtil den for ham ulykkelige Dag den 20. Jan. under Snapstinget i Viborg 1606 oprandt. Han var paa den Dag bedt til Mogens Kaas' Bryllup i Viborg. Det blev holdt paa Adelsgaarden, som var en Gave af Frederik II, skænket 1586, og som laa ved den nuværende Bispegaards N.-V. Hjørne i Flugt med dens vestlige Huslænge, hvor der nu er Have¹⁾. Efter at have været til Stede dér i nogle Timer, vel omtrent fra Kl. 1 til Kl. 5 Em., vilde han gaa hjem til sit Logis i Sct. Matthiasgade og lagde sin Vej gennem Nytorvsgyde. Her i det dengang meget snævre Stræde mødte han en Præst, Hr. Søren fra Torning, som han synes at ville have haft til at gaa af Vejen for sig, og med ham kom han i saa heftig Ordstrid, at de greb til Vaaben. Otte Skram drog sit Væрге, men Præsten berøvede ham det ved at indvikle det i sin

1) Ursin: Stiftstaden Viborg, Viborg 1849, 32, 145.

Præstekjole, og Præsten gav ham derpaa Banesaar¹⁾. Han blev ført ind i Oluf Brockenhuus' Gaard og døde kort efter kun 36½ Aar gammel. Ifølge Ligprædikenen skete Ulykken tæt ved denne Gaard²⁾. Han blev begravet i Viborg Domkirke den paafølgende 26. Januar. Præsten rømte fra Danmark, kom i svensk Tjeneste og skal mange Aar efter være kommen til Torning under Krigen med Sverig og skal da have skrevet under Bladet paa et Bord, som længe derefter fandtes i Præstegaarden³⁾.

Præstens Navn og Hjemsted angives forskelligt. I en Tilføjelse til den foran nævnte Beretning om Otte Skrams Rejse staar, at Præsten var fra Hornum, idet Peder Hansen Resen i en Fortale til en dansk Oversættelse af Erik Krabbes i 1557 til det tyske Sprog overførte Valdemar II's jydsk Lovbog kalder ham saaledes. I en Skrivelse fra Christian IV, der giver Otte Skrams Broder Hans Ret til at foretage Forfølgelse af Sagen, uagtet seks Uger var forløbne, efter at Gerningen skete, kaldes Præsten Hr. Erich Søffrensen i Torning. Efter de Undersøgelser, som Forfatteren Aakjær har foretaget, maa det antages, at han har tiltraadt Kaldet i Torning 1602, og at han er den samme som den, der under Navnet Ericus Severinus Hingius har indleveret til Biskoppen i Aarhus et Prøveskrift, en Eksamensstil, og at han var en Søn af Præsten Søren Mikkelsen i Hinge, der døde ca. 1596⁴⁾. Hans Efterfølger i Torning, Anders Pallisen, tiltraadte sit Embede i Slutningen af 1606.

¹⁾ Ursin: I. c., 308.

²⁾ De fleste Adelsgaarde laa i øvrigt i Riddergade.

³⁾ Wiberg: Præstehistorie, III, 359.

⁴⁾ Aakjær: Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie, Kbh. 1904, II 73—77.